

nejvlivnějších fází naší etnologie – dobu romanticko-mytologickou. Navíc je většina zaznamenaných ukázek unikátní a z jiných zdrojů neznámá.

Kniha je uvedena původní Grohmannovou předmluvou, v závěru doplněna odborným doslovem Petra Janečka, poznámkami, seznamem základní literatury vztahující se ke Grohmannově knize a nezbytnou ediční poznámkou, která objasňuje vznik tohoto překladu. Resumé je v němčině a angličtině. Kniha vyšla v edici *Fabula* s podporou Ministerstva kultury ČR a patří mezi základní publikace pro studium zvyků, pověr a tradic v tradičním českém prostředí 19. století.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Adrian von Arburg – Tomáš Dvořák – David Kovařík a kolektiv, NĚMECKY MLUVÍCÍ OBYVATELSTVO V ČESKOSLOVENSKU PO ROCE 1945. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, Brno 2010, 534 s.–

Jako patnáctý svazek edice *Země a kultura* ve střední Evropě (vědecký redaktor Jiří Malíř) vydala Matice moravská rozsáhlou publikaci o problematice německy mluvících obyvatel v Československu po 2. světové válce. Práce vznikla v rámci výzkumného záměru Masarykovy univerzity v Brně, jejího Výzkumného střediska pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura ve spolupráci s Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR, jehož brněnská pobočka se na ní podílela v rámci mezinárodního projektu „Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení druhé světové války postižení

v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu“ a dalšími institucemi. Autorský kolektiv tak tvoří téměř dvě desítky badatelů, kteří se systematicky věnují výzkumu Němců či německy mluvících obyvatel v českých zemích a na Slovensku po roce 1945. A třeba zdůraznit, že tento ediční počín Matice moravské ocení nejen odborná veřejnost, ale i širší čtenářská obec zajímající se o postavení Němců a řešení německé otázky v poválečném Československu, zejména v letech 1945 až 1955.

Texty jednotlivých autorů jsou rozčleněny do tří kapitol. První je zaměřena na hodnocení dosavadních výzkumů o poválečném postavení německy hovořícího obyvatelstva českých zemí (autoři Tomáš Staněk, Adrian von Arburg, Tomáš Dvořák a Otfrid Pustejovsky). Jde vlastně o kritickou inventuru zejména polistopadového bádání v celostátním záběru a zvláště pak s ohledem na regionální studia. Je přínosné, že do tohoto kontextu je zařazen i německy psaný text Otfrida Pustejovského, který prezentuje pohled na otázku výzkumu vyhnání z německé strany. Ukazuje zejména na dichotomii politika – vědecký výzkum, jak se projevuje v souvislosti s historickým, etnologickým, antropologickým či sociologickým bádáním o procesech vysídlení německého obyvatelstva z českých zemí po 2. světové válce.

Těžiště práce spočívá ve druhé kapitole, věnované problematice regionálních výzkumů. Obsahuje sedm příspěvků, které se týkají německého obyvatelstva v Brně (Tomáš Dvořák), Liberci (Kateřina Lozoviuková), na Jindřichohradecku (David Kovařík), Československému (Jiří Petráš), Žamberku (Václav Kaška), ale také na Slovensku (Soňa Gabzdilová Olejníková a Milan

Olejník). Příspěvky přináší vyčerpávající přehled současného stavu bádání a kriticky hodnotí dosavadní poznatky výzkumů.

Třetí kapitola nese název Nová témata, nové kontexty. Je tematicky členitější: Matěj Spurný ukazuje na politiku KSČ v Československu v letech 1945–1955 vůči Němcům, Adian von Arburg se věnuje doposud opomíjené problematice návratu „neprávem odsunutých“ osob v projednávání ústředních státních orgánů, René Petráš specifičtěji právního postavení Němců po roce 1948, Jiří Němec pojednává situaci německých profesorů v českých zemích na konci 2. světové války, Otakar Kirsch o německých muzejnících po roce 1945 na příkladu působení Karla Jüttnera v poválečném Mikulově, Vladimír Černý o procesech s příslušníky nacistického bezpečnostního aparátu v Brně, Sandra Kreisslová o etnické identifikaci a jazykové situaci příslušníků německé menšiny na Chomutovsku a Andrea Chrobáková Lněničková o uplatňování „malého“ retribučního dekretu vůči německy hovořícímu obyvatelstvu v Ostravě. Do tohoto souboru příspěvků je zařazen i text Petra Sedláka – převyprávění životních osudů německého židovského podnikatele Emila Beera ve Varnsdorfu.

Uvedený výčet autorů a témat představuje reprezentativní vzorek současného stavu bádání o postavení německého obyvatelstva v Československu po 2. světové válce ve vybraných lokalitách či regionech. Nejde však jen o kritické hodnocení dosavadního studia, ale práce ukazují na další možnosti heuristických postupů a srovnávacího studia. Práce směřuje také k otevření teoretických a metodologických otázek studia daného tématu. Již v názvu publikace použité pojmosloví „německy mluvící obyvatelstvo Československa“ evokuje otázky, zda

předmětem výzkumu jsou Němci – příslušníci německého obyvatelstva, příslušníci německé národnosti nebo prostě německy mluvící občané, jejichž národní identita se nemusí spojovat s Němci.

Práci doprovází rozsáhlý seznam pramenů a vybrané literatury k tématu. Rozčleněn je na a) nepublikované prameny z archivů v ČR, Slovenska, Německa a Rakouska, b) edice dokumentů, c) paměti, vzpomínky, publikovaná svědectví, beletrie, d) dobovou odbornou a politickou literaturu, e) tiskoviny, f) právní normy a výklady, g) statistická referenční díla a h) literaturu (monografie, tematické sborníky a speciální čísla časopisů), včetně nepublikovaných rukopisů, dizertačních a diplomovaných prací a nakonec bibliografických komentovaných přehledů literatury. Práci uzavírají podrobnější německá resumé jednotlivých příspěvků.

Téma Němci v Československu bylo po 2. světové válce tabuizováno. O příslušnících německé menšiny se poprvé zmiňoval až zákon o postavení národností z roku 1968 (ústavní zákon č. 144/1968 Sb.). Komunistický režim však otázku jejich postavení odsouval do pozadí, proto do listopadu 1989 nebyl prováděn ani systematický výzkum. Prezentovaná publikace sumarizuje tedy výsledky dvacetiletého bádání, hodnotí dosavadní výsledky, i když z regionálního hlediska si nečiní nárok na vyčerpávající zmapování celého území Československa, na němž žili koncentrovaněji německy mluvící obyvatelé. Nicméně publikace působí uceleně, chybí jí však závěrečné pojednání, které by shrnulo závěry jednotlivých autorů. Editoři pouze v úvodu publikace uvádějí nástin zaměření kapitol, které jsou dílem širšího autorského kolektivu.

Andrej Sulitka (FF UJEP, Ústí n. Labem)